

ספרו החדש של הרב י.ד. סולובייצ'יק

קהל עצום של לומדי תורה וסתם מאזינים. דבריו מעוררים התפעלות והערצה.

בשנת 1944 פירסם בכתה"ע "תלפיות" את מסתו הראשונה, "איש ההלכה". את מסתו השנייה, "איש האמונה הבודד", פירסם עשרים שנה לאחר מכן בכתה"ע האנגלי "מסורת" (1965). מסה זו תורגמה לעברית ונצטרפה לה עוד מסה אחת, "קול דודי דופק", ושתיהן יצאו לאור בצורת ספר (הוצאת מוסד הרב קוק). כפי שאפשר לראות מן המונחים הפילוסופיים הזרועים בספר, נתון המחבר להשפעתם הזרוע הפילוסופי של האכזיסטנציאליזם, המטעים את הצד הטראגי שבגורל האדם. במסתו "איש האמונה" הוא מתאר את תחושת הבדידות התוקפת אותו ואינו יכול להשתחרר ממנה. הוא בודד, אף על פי שאינו דר לבדו. הוא נהנה מאהבתם של ידידים רבים. הוא נפגש עם בני אדם, מדבר, מטיף, מתווכח, טוען; מוקף הוא חברים ומכרים. אבל אין בכל ידידות וחברות כדי להפיג את תחושת הסבל של הבדידות המלווה אותו בתדירות. פעם בפעם הוא חש שהוא נעזב — שנעזב והורחק על-ידי הכל. כרי לו, שזוהי חוויה מוזרה, שאינה מתקבלת על הדעת, המולידה כאב צורב ומתיש. הוא מתייאש משום שהוא בודד.

הוא המיר את התכונה כאמונה, וכאיש האמונה הוא חייב להתנסות בהרגשת הבדידות. איש האמונה בדרונו שרוי במשבר קשה ביותר. הוא רואה את עצמו זר בחברה המודרנית המחכת את עצמה כאורח הגובל בפולחן עצמי. מה יכול איש כזה לומר לחברה תועלתנית, שבה דחקו הנימוקים המעשיים של השכל את הטעמים הרגשיים של הלב?

במסתו "קול דודי דופק", שנדפסה עם "איש האמונה" בכרך אחד, דן הרב סולובייצ'יק בעניין הסבל בעולם, ומצהיר: הרע הוא עובדה שאין להכחישה. ישנו רע, ישנו סבל, וישנם יסורי שאול בעולם. מי שרוצה להתענות את עצמו על-ידי היסוד הדעת ורומנטיזציה של חיי האדם, אינו אלא שוטה והוזה הזיות. לפי ההלכה, היסורים באים כדי לרומם את האדם. לשפר את רוחו ולקדשו, לנקות את מחשבתו, לעדן את נפשו ולהרחיב את אופק חייו. ההלכה מלמדת אותנו, כי עונן פלילי הוא בידי בעל-היסורים להניח למכאוביו להתכבז. הסבל מופיע בעולם כדי לגאול את האדם מן הוזהמה, מגסות-הרוח ושפלות הנפש. "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" (ברכות נד). כשם שהטובה מחייבת את האדם למעשים נעלים ותובעת מן היחיד או הכלל פעולת-יצירה וחדוש, כך דורשים הייסורים תיקון-הנפש ותיקון-החיים.

הרב סולובייצ'יק כתב על חובת יהדות-התורה לארץ-ישראל: "כל הרעדה והחרדה לשלמותה הגיאוגרפית של מדינת ישראל, כל ההצעות הבאות מפיות שונאינו המכוונות כלפי וייתורים טריטוריאליים מצד מדינת ישראל, וכל התביעות המחוצפות של הערכים בנוגע לשינוי הגבולות, מבוססות אך ורק על עובדה אחת: היהודים לא איכלסו את הנגב ולא הקימו בו ישובים למאות. אילו היה הנגב מיושב עשרות אלפי יהודים, לא היה אף נאצר חולם על האפשרות לקרוע אותו ממדינת ישראל... חוששני, שאנו היהודים החרדים שקועים עוד היום בתדרמה נעימה... אנו היהודים האורתודוקסים סובלים ממחלה מיוחדת במינה, שאינה מצויה בין יהודים בלתי-חרתיים (מלבד לאחדים היוצאים מהכלל). קמצנים אנו כולנו... אילו היינו מייסדים יותר קיבוצים דתיים, אילו בנינו יותר בתים לעולים חרדים, אילו הקימונו רשת מסועפת של בתי-ספר — היה מצבנו אחר לגמרי, אז לא היה צורך לבוא בטרוניה נגד מנהיגי תנועות אחרות..." (איש האמונה, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, תשכ"ח, עמ' 84-85). הבה נקווה, שהרב יוסף דב סולובייצ'יק יזכה להעמיד תלמידים הרבה מן הדור החדש.

מאת פלטיאל בירנבוים

א שתקד יצא לאור בירושלים קובץ שעורי הלכה מאת הרב הגאון ר' יוסף דב סולובייצ'יק, שהשמיע בישיבת רבנו יצחק אל-חנן לזכר אביו הגאון האמיתי, רבי משה ז"ל. שם הספר: "שעורים לזכר אבא מרי ז"ל" (תשמ"ג, 305 עמוד). בראש הקובץ כותב המחבר: "בהזדמנות זו הנני רוצה להביע דברי הכרת טובה היוצאים ממעמקי הלב לחתני ר' יצחק אשר (פרופסור טברסקי) שליט"א, שהוא גם בני גם תלמידי, על אשר עשה ופעל ועמל כל הימים. יישר כוחו, כי בלעדו לא היינו משיגים בעניני עריכה, והכנת שעורי לדפוס, את אשר השגנו".

מפתח המקורות בסוף הספר משתרע על-פני 25 עמודים. שלושה-עשר שעורי הלכה מרכיבים את הקובץ שלפנינו. הפרק הראשון נקרא קונטרס בעניני קריאת שמע (ל"ט עמודים). הוא פותח בהצהרה, שהרמב"ם לא מנה מצות זכירת יציאת מצרים במנין תרי"ג, אף על פי שבספרו "משנה תורה" קבע להלכה, כי חייבים להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה. התנאים נחלקו אם מזכירים יציאת מצרים בלילות (משנה ברכות יב, ב). כיוון שיציאת מצרים היא מגופה של קריאת שמע (פרשת ויאמר). כלל הרמב"ם מצות זכירת יציאת מצרים במצות קריאת שמע. ואין להאריך.

הפרק "כיבוד ועונג שבת" פותח בדברי הרמב"ם, לאמור: "ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים, והם מפורשין על-ידי הנביאים..." אנו מוצאים תקנות הרבה שנתקנו על-ידי נביאים בזמן בית ראשון וגם בתחילת בית שני... אנו משתמשים במונח דברי קבלה רק במקום שהתקנה או המצוה מדברי סופרים החכרה בכתבי-הקודש... כשאדם מקפיד על עונג וכיבוד הוא משלים את מצות "זכור ושמור". לפיכך חיבר הרמב"ם כיבוד ועונג עם זכור ושמור... הדברים המובאים בסקירה זו הם רק תמצית של מה שכתוב בקובץ שלפנינו. הם מרמזים רמז קל על תוכנו המלא וגדוש, כדי למסור לקוראי "הדואר" מושג כלשהו על עצם מהותו של הספר הנדון. הפרק "כיבוד ועונג שבת" תופס לא פחות מ"ח עמודים.

בפרק "שני סוגי מסורת" פותח הרב סולובייצ'יק בדברי הרמב"ם: "בית-דין גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם בית-דין אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו, הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו... אינך חייב ללכת אלא אחר בית-דין שבדורך... אין האחרונים יכולים לבטל עד שיהיו גדולים מהם... בדברי הרמב"ם שציטטנו מבוארות שלוש הלכות... מקורות דברי הרמב"ם כבר הביאו הכ"מ (כסף משנה) ויתר נושאי כליו..." פרק זה משתרע על פני 19 עמודים.

אגב, רוב דבריו של הרב סולובייצ'יק מיוסדים על הרמב"ם ונושאי כליו, מלבד הספרות התלמודית הרחבה הנקראת ים התלמוד. את הפרק על כתיבת ספר תורה הוא פותח בדברי הרמב"ם, לאמור: "הכותב ספר תורה או תפלין או מזוזה ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה (השם המפורש) מן האזכרות שבהן לא לשמן — פסולין".

את הפרק על קריאת התורה בשבת פותח הרב המחבר בדברי הרמב"ם: "משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברכים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהיה שלוש ימים בלי שמיעת תורה, ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה ככל שבת משום יושבי קרנות. וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים".

שיעוריו של הרב סולובייצ'יק, בהלכה ובאגדה, מושכים פעם בפעם